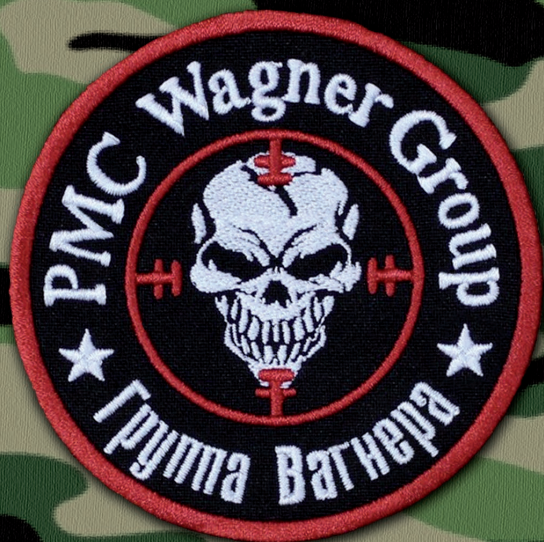


ILJA BARABANOV / DENIS KOROTKOV



NAŠÍM OBCHODEM JE SMRT

ÚPLNÝ PŘÍBĚH WAGNEROVY SOUKROMÉ ARMÁDY
A JEJÍHO ZAKLADATELE JEVGENIJE PRIGOŽINA

PISTORIUS & OLŠANSKÁ



Jméno Jevgenije Prigožina ještě před několika lety znali pouze lidé, kteří podrobně sledovali dění v Rusku. Jiní možná slyšeli novinářské klišé „Putinův kuchař“, který snad měl zasahovat do amerických prezidentských voleb nebo vytvářet jakousi žoldáckou skupinu. Ovšem poté, kdy Rusko v únoru 2022 přepadlo Ukrajinu, se každý dozvěděl, co je Wagnerova skupina a kdo je Jevgenij Prigožin. Zájem o jeho osobu ještě stoupl, když se dostal do konfliktu s ruským ministerstvem obrany, následně se pokusil o puč, při němž jeho jednotky málem došly až do Moskvy, a vrcholu popularity dosáhl přesně dva měsíce po svém nedokončeném puči, když zahynul spolu s nejbližšími spolupracovníky při výbuchu na palubě soukromého tryskáče. Fakta o Prigožinovi a jeho armádě vypovídají mnohé o fungování současného Ruska. Ve svém jádru obsahují příběh drobného kriminálního z leningradského sídliště, který se po odsezení devíti let za mřížemi dokázal zorientovat ve světě propojujícím organizovaný zločin, zkorumpované politiky a tajné služby a stal se miliardářem. Pro potřeby svého „podnikání“ vybudoval farmu trollů, produkující a organizující po celém světě dezinformace, a zejména pak soukromou armádu žoldáků, která na třech kontinentech dělala špinavou práci pro něho a současně pro Putinův Kreml. Prigožinovi wagnerovci, do jejichž řad přivedl rovnou z vězení stovky kriminálních odsouzených za ty nejtěžší zločiny, jež pro ten případ omilostnil samotný prezident, se dopouštěli válečných zločinů v Sýrii, řadě afrických zemí a na Ukrajině. Historie wagnerovců je bizarní a odpudivá, avšak je jedním z významných symptomů Putinovy diktatury.

ILJA BARABANOV působil v letech 2014 až 2015 jako zvláštní zpravodaj listu *Kommer-sant* na východní Ukrajině a byl svědkem následků prvních akcí skupiny Wagner. Posledních šest let jako zvláštní zpravodaj ruské redakce BBC informoval o akcích Wagnerovy skupiny v Sýrii, Africe a Rusku a jako první novinář odhalil mnoho zločinů této žoldácké organizace. Je držitelem ceny Petera Macklera, udělované organizací Reportéři bez hranic. V současnosti žije mimo Rusko.

DENIS KOROTKOV je jedním z nejvýznamnějších ruských investigativních novinářů. O ruských polovojenských skupinách píše od roku 2013. Publikoval desítky článků, které přímo usvědčily Prigožina, wagnerovce a jejich představitele z porušování mezinárodních zákonů a páčání válečných zločinů, za což se stal terčem výhrůžek členů této skupiny. Korotkov je držitelem Sacharovovy ceny za svobodu myšlení (2017) za reportáže o akcích Wagnera a ruské armády v Sýrii i mimo ni. V současnosti žije mimo Rusko.



ILJA BARABANOV, DENIS KOROTKOV

NAŠÍM OBCHODEM JE SMRT

Úplný příběh
Wagnerovy soukromé
armády a jejího
zakladatele
Jevgenije Prigožina

Z ruštiny přeložil Libor Dvořák

Pistorius & Olšanská
Příbram 2024

«Наш бизнес – смерть».

История ЧВК «Вагнер» и ее основателя Евгения Пригожина

Copyright © Ilya Barabanov, Denis Korotkov, 2023

All rights reserved and controlled by the StraightForward Foundation.

STRAIGHT / **FORWARD**
FOUNDATION

Пřeklad © Libor Dvořák, 2024

ISBN 978-80-7579-188-7 (PDF)

ISBN 978-80-7579-181-8 (tištěná kniha)

PŘEDMLUVA

PÁD

Dne 29. srpna 2023 ráno vznikly u Serafimovského hřbitova v Petrohradu obrovské zácpy.¹ Policisté přehradili všechny okolní ulice a uzavřeli vrata. Návštěvníky dovnitř pouštěli až poté, co uvedli, čím hrob chtějí navštívit. U vchodu se shlukli novináři, kteří očekávali, že už brzy začne pohřeb člověka, jenž byl ještě před pár týdny jednou z nejvlivnějších osob v Rusku – a jedním z nejnebezpečnějších mužů na celém světě.

Pochovávat tu měli Jevgenije Prigožina,² miliardáře, který vydělal neskutečné peníze na potravinových dodávkách pro ruské děti a ruské vojáky. Zločince, který v mládí seděl za krádeže a loupežná přepadení, restaurátéra, jenž ve svých podnicích hostil nejvlivnější politiky planety, majitele „trollí farmy“, bojující na internetu s oponenty Kremlu a pokoušející se ovlivnit výsledky prezidentských voleb v USA, nositele nejruznějších státních vyznamenání Ruska, Sýrie, Libye, Středoafričké republiky, Súdánu, Burkina Fasa, a také samozvané Doněcké a Luhanské lidové republiky a zakladatele Wagnerovy soukromé vojenské společnosti – dobře vyzbrojeného útvaru, sestaveného z bývalých vojáků a zločinců, kteří v posledních devíti letech bojovali za zájmy Vladimira Putina po celém světě.

Všechno to ale mělo jeden háček, nikdo nevěděl, kde má být ten člověk pohřben. Kreml sdělil, že „podobnou informací nedisponuje“.³ Ve Smolném, tedy na petrohradské radnici, zase sdělili, že pohřeb je tajný a že všichni, kteří ho mají na starost, podepsali slib mlčenlivosti.⁴ Nic netušili ani sami wagnerovci, ani nebožtíkoví přátelé: třeba poslanec Státní dumy Vasilij Vlasov, který navrhl,⁵ aby na Prigožinovu počest byla po něm pojmenována jedna petrohradská ulice. Vlasov, který se toho rána na hřbitově znenadání objevil, novinářům vysvětlil, že je tu „jen tak na procházce“.⁶

Po několika dalších hodinách začali na hřbitov přicházet lidé s kyticemi a z kaple se ozval zpěv... jenže se rychle ukázalo, že tu nepochovávají Prigožina, ale nějakého docela obyčejného človíčka. Novináři se pak všichni najednou vrhli zpátky do centra města. Jejich kolegové totiž zaznamenali u budovy Maněže kadetského sboru smuteční kolonu. Mezi auty, která ji tvořila, bylo i BMW 760, jímž za života jezdil sám Prigožin. Vousatý ochrankář do budovy nikoho nepouštěl: „Tam se teď nemůže, probíhá tam soukromá akce. Ty lidi maj smutek.“⁷

Nedlouho nato k Maněži dorazil pohřební vůz, zajel až těsně ke dveřím, aby se do něj dala naložit rakev, a vyrazil neznámým směrem. Nejbližší hřbitov byl prestižní Smolenský, ale o něco později byla smuteční kolona zpozorována na předměstském Běloostrovském hřbitově, místě posledního odpočinku několika desítek wagnerovců, kteří padli během války na Ukrajině. Z mikrobusu, který pronásledovatelé považovali za pohřební vůz, vystoupilo několik statných mužů v černém, načež položili věnce na wagnerovské hroby a zase odjeli. Rakev nebyla v autě žádná. Stejně tak se v Maněži neodehrál žádný smuteční obřad. Když se novináři konečně dostali do budovy, bylo tam jen pusto a prázdno, bez sebemenších stop nějakého pohřebního ceremoniálu.⁸

Někdo tu prostě sehrál představení a donutil novináře, aby celý den pronásledovali prázdný mikrobus. Prigožin byl i za života mistrem klamu, mátl stopu, popíral věci zcela evidentní a se zápalem a potěšením lhal. Zemřel během zvláštní operace, a dokonce i na vlastním pohřbu se stal hlavním trollem.

Zatímco policie 29. srpna rozestavovala hlídky kolem Serafimovského hřbitova a novináři pendlovali mezi centrem a předměstími, Jevgenije Prigožina pochovali⁹ hned vedle jeho otce na Prachárenském hřbitově (ale i to lze považovat za ironii, vždyť Prigožin se celé jaro 2023 na armádním velení hřimavě domáhal munice pro své oddíly, dokonce kolem toho zorganizoval celý okázalý flashmob – a na Prachárenském hřbitově z konce

19. toletí běžně pochovávali ty, kteří onu municí v nedaleké pračárně vyráběli).¹⁰ Pochovali ho potajmu, aby to nikdo neviděl. Chyběla tu čestná stráž, tři salvy na rozloučenou, jak se slušelo a patřilo pro Hrdinu Ruska, i věnce od vedení země či předních ruských celebrit. Nebyli tu ani novináři, ani davy truchlících, kteří se přišli rozloučit se svým hrdinou – i když zájemců bylo plno a policisté ještě celou noc po pohřbu stáli ve tmě mezi hroby a připomínali rotu zombie.¹¹

Příštího rána byla policie stažena a zájemci spatřili hrob s prostým dřevěným křížem. Pod tím stál Prigožinův portrét a tabulka s několika verši z básně nositele Nobelovy ceny Josifa Brodského. „Říká Kristu matka jeho: / Jsi syn, anebo bůh můj, na kříži přibitý? / Jak teď domů půjdu, / jak práh svůj překročím, / když nevím, zdas můj syn / anebo bůh? Zda mrtev jsi, / anebo živ?“¹²

A právě tuhle otázku, tedy zda je mrtvý či živý, si mnozí kladli dokonce i po Prigožinově pohřbu. Jeho život byl až příliš naplněný klamem a lží, jeho smrt zase až příliš náhlá. 23. srpna 2023 se jeho soukromé letadlo, třináctimístný Embraer Legacy 600, zřítilo z výšky osmi a půl kilometru do pole vedle vesnice Kuženkino v Tverské oblasti.¹³ Na jeho palubě byli kromě dvou pilotů, letušky, čtyř bodyguardů a samotného majitele Wagnerovy soukromé armády dva jeho top manažeři: polní velitel Dmitrij Utkin, jehož přezdívka Wagner poskytla celému tomu spolku jméno, a Prigožinův vrchní obchodní ředitel Valerij Čekalov. Všichni na palubě po pádu letadla zahynuli.¹⁴

Příčinu tragédie se do okamžiku vydání této knihy nepodařilo zjistit – a není jasné, zda vůbec někdy vyjde najevo – jak se v podobných případech říkává. Hlavně aby vyšetřování neukázalo na skutečné pachatele. Technickou závadu či chybu pilotů odborníci prakticky vylučují,¹⁵ protože letadlo se rozpadlo vysoko nad zemí. Pokud by bylo zasaženo raketou, někdo z očitých svědků by si toho povšiml, a tak základní verzi až doposud zůstává výbuch na palubě stroje.

Kdo za výbuchem stál, není známo. Přesněji řečeno to není známo oficiálně. Jen málo ruských struktur mělo možnost dostat bombu na palubu jednoho z nejvlivnějších lidí v zemi – a ani jedna z těchto struktur by si to nedovolila bez přímého pokynu, nebo alespoň zjevného požehnání prezidenta země Vladimira Putina. Důvody pro takový povel přitom Putin bezesporu měl: Přesně dva měsíce před zřícením letadla právě Jevgenij Prigožin stanul v čele čtyřiadvacetihodinové wagnerovské vzpoury, která, jak se alespoň mnohým zdálo, vážně ohrozila prezidentovu moc. V noci na 24. srpna 2023 Prigožinovi žoldáci bez jakéhokoli odporu obsadili milionový Rostov na Donu a usadili se přímo ve štábu velení vojsk bojujících na Ukrajině.¹⁶ Wagnerovci tam zanechali svou malou posádku a vyrazili dál, na Moskvu, přičemž jim překážkou nebyla ani další velká města jako Voroněž a Lipeck. Cestou nezaznamenali jedinou policejní hlídku a sestřelili několik blížících se vrtulníků a letadlo ruské armády.¹⁷

Dne 24. srpna ráno Vladimir Putin z televize oslovil celý národ, a to, co se stalo, označil za „zradu“ a „ránu do zad“, všem, kdo vzpouru podporovali, pohrozil trestem, ale o jejím vůdci se nezmínil ani slovem.¹⁸ A mlčel i několik dalších hodin, kdy Prigožin chrlil na svém telegramovském účtu k milionu uživatelů jedno plamenné audiosdělení za druhým. Ukončení vzpoury tak s Prigožinem dohodl běloruský prezident Alexandr Lukašenko,¹⁹ zatímco Putin poprvé po dlouhé době působil na své nejbližší okolí jako málo přesvědčivý slaboch. Většina pozorovatelů a expertů se ale shodla na tom, že něco takového si ruský prezident nenechá líbit: však taky nejednou říkal, že on zradu neodpouští.²⁰

Přes kremelské sliby, že trestní stíhání za jeho vzpouru bude zastaveno, pokud Prigožin „odejde do Běloruska“, se zakladatel Wagnerovy soukromé armády dál pravidelně vynořoval v Petrohradu i v Moskvě, dokonce se v doprovodu několika velitelů svých žoldáků sešel v Kremlu přímo s Putinem.²¹ Když 23. června soukromé Prigožinovo letadlo převáželo svého majitele z metro-pole do jeho rodiště, ve vzduchu explodovalo.

Nakolik lze soudit, Jevgenij Prigožin toho dne skutečně zahynul a na Prachárenském hřbitově v zemi spočinulo právě jeho tělo. Tak tedy skončil překotný život muže, který i z pohledu státu během několika měsíců absolvoval pout', na níž začínal jako národní hrdina a skončil jako zločinec. Sotva tři měsíce před výbuchem na obloze nad Tverskou oblastí, v květnu 2023, Vladimir Putin wagnerovcům osobně děkoval za dobytí ukrajinského Bachmutu a žoldákům, kteří se obzvláště vyznamenali, rozdával tituly Hrdiny Ruska²² (Prigožin sám se této pocty dočkal už dřív).²³ Rok předtím, v létě 2022, Putin schválil²⁴ Prigožinův fantasmagorický projekt a majitel Wagnerovy soukromé vojenské společnosti se osobně rozjel po ruských nápravných zařízeních, kde těžkým zločincům, odsouzeným na dlouhá léta za brutální vraždy a znásilnění, nabízel za odjezd na frontu a nástup do řad wagnerovských oddílů milost podepsanou přímo prezidentem.

Přitom nedlouho předtím, konkrétně před začátkem ruského vpádu na Ukrajinu, Prigožin popíral,²⁵ že by měl s wagnerovci cokoli společného, a byl ochoten se soudit s každým, kdo tvrdil, že je jejich vlastníkem, a Putin zase odmítal, že se s Prigožinem dobře zná²⁶ a že ruský stát má s jeho spolkem cokoli společného. Jenže už někdy od poloviny druhé dekády tohoto století žoldáci financovaní Prigožinem konali všelijaké špinavé práce ve prospěch Kremlu. Zpočátku především v Donbasu, kde Moskva rukama místních ozbrojenců a paramilitárních jednotek vedla hybridní válku. Následovala Sýrie, kde wagnerovci výměnou za mnohamilionové zisky, plynoucí přímo na konta Prigožinových společností, pomáhali při bojových operacích ruské armády potírat síly islámského státu a oddíly povstalců, bojujících proti prezidentu Bašáru Asadovi. Poté Prigožin a jeho ozbrojenci začali operovat v nejrůznějších afrických zemích – Súdánem a Libyí počínaje a Burkina Fasem či Mosambikem konče. Tady už fungovali skoro samostatně a pomáhali místním diktátorům zůstat u moci nebo ji pro jiné diktátory získat, dopouštějíce se válečných

zločinů, páchaných na opozičních aktivistech či řadových civilistech, přičemž vydělávali na těžbě místního nerostného bohatství a na různých mezivládních smlouvách.

Toto vše se odehrávalo téměř veřejně – v každém případě o Prigožinových eskapádách a machinacích psali jak ruští nezávislí novináři, tak jejich kolegové v zahraničí. Tohle vše však naprosto ignorovaly vláda i právní systém státu, jehož občanem Prigožin byl – dokonce i když se jednalo o vraždy jiných ruských občanů, k nimž docházelo s jeho posvěcením. Takhle funguje mafiánský stát, který vytvořil Vladimir Putin, kde každý, kdo má blízko k vůdci, stojí vždy nad zákonem, protože elity tu žijí nikoli v souladu se zákonem, ale podle vlastních zásad. Právě díky těmto nepsaným pravidlům se Prigožin mohl tak vyšvihnout – přestože šlo o bývalého kriminálního, který nad veškeré hodnoty a pravidla vždy stavěl naprostou loajalitu vůči vlastní osobě. Jedině blahověle prvního muže státu, díky které bývalý zločinec získal mnohamiliardové státní zakázky, vytvořil mediální říši, sloužící k šíření prokremelských fake news, a založil soukromou armádu, umožnila nepřilíh vzdělanému restaurátérovi s bohatou fantazií a nebetyčnými ambicemi stát se „strašákem“ světového formátu.

V okamžiku, kdy jsme začínali pracovat na této knize, byl už rozměr jeho působení takový, že oddělit skutečný příběh Wagnerovy soukromé vojenské společnosti od legendy nebylo právě snadné. Zvláště když si uvědomíme, že Jevgenij Prigožin a jeho kumpáni se dlouhá léta věnovali tomu, že o sobě a o svých projektech profesionálně lhali.

Vynasnažili jsme se popsat příběh wagnerovců, jejich stvořitele i jejich velitelů co možná nejhodnověrněji. Naše kniha je do značné míry založena na spolehlivých svědectvích a dokumentech. K dispozici máme patrně nejúplnější archiv interních dokumentů jak Wagnerovy společnosti, tak i Prigožinova holdingu Concord. Některé z těchto dokumentů byly v jistých obdobích po jistý čas veřejně přístupné, jiné soubory informací

jsou k dispozici investigativním novinářům různých redakcí, ale značná část našeho archivu je takřikajíc exkluzivní.

Takovéto materiály máme ve svém držení třeba proto, že jsme patřili mezi první z těch, kteří si už v roce 2015 povšimli, že v Rusku se objevili jacísi wagnerovci. Ilja Barabanov pracoval tou dobou v listu *Kommersant* a jako zvláštní dopisovatel těchto novin se ocital na mnoha exponovaných místech. O wagnerovcích se poprvé doslechl, když se zabýval ozbrojeným konfliktem, který se s významným ruským přičiněním rozhořoval na východě Ukrajiny. Denis Korotkov tehdy působil v redakci petrohradské *Fontanky* a už tenkrát se věnoval tématu ruských ozbrojených žoldáků, působících v různých koutech světa. Jakmile se tedy do redakce doneslo, že aktuálně se wagnerovci objevili i v Donbasu, dostal tohle téma na starost právě on.

Od té doby už skoro deset let z mnoha stran osvětlujeme, kde se Wagnerova soukromá vojenská společnost najednou vzala, kdo ji financoval, kdo v jejích řadách bojoval, kdo stál v jejím čele – a tak dále. Během té doby si oba autoři vybudovali živé vztahy s wagnerovci samotnými: někteří z nich byli ochotní prostě mluvit a odpovídat na otázky, jiní se dokonce odhodlali dodat dokumenty, z nichž se dala ověřit fakta, či naopak vyvrátit smyšlenky. Souvislost mezi wagnerovci a Prigožinem jsme dokládali už v době, kdy ještě nebyla spolehlivě potvrzena a sám „Putinův kuchař“ rozhořčeně popíral, že by s těmito žoldáky měl cokoli společného. Dokázali jsme skoro přesně stanovit početnost wagnerovských jednotek i výši jejich ztrát v různých zemích světa. Komunikovali jsme nejen s nimi samotnými, ale i s jejich rodinami, abychom lépe pochopili, co ponouká obyčejné ruské muže k tomu, aby jeli umírat do Sýrie, a také to, co příběh wagnerovců vypráví o ruské společnosti v epoše Vladimira Putina.

Naše materiály byly publikovány v nejrůznějších ruských nezávislých médiích – v ruském vysílání BBC, na serveru *Fontanka*, v *Nové gazetě* – a my za to získali řadu novinářských cen.²⁷ Na druhé straně soudě podle všeho se naše materiály samotným

wagnerovcům příliš nezamlouvaly, zejména pak majiteli této soukromé armády. Pravidelně jsme dostávali anonymní výhrůžky a zaznamenávali sledování: Prigožinova média zveřejnila třeba falešné kompromitující materiály, které Korotkova vinily z nej-různějších trestných činů. Docházelo i ke scénám vyložené teatrálním. Třeba když Korotkov sledoval činnost wagnerovců v Sýrii, do jeho bytu mu doručili smuteční kytici, zatímco do redakce *Nové gazety*, kde tehdy pracoval, dorazil pohřební věnec s jeho fotkou a nápisem „Nikdy nezapomeneme“. Jindy mu zase za dveře jeho bytu pohodili uříznutou beraní hlavu.²⁸

Bez ohledu na tohle všechno jsme o wagnerovcích psali dál a znovu a znovu získávali přístup k dokumentům Wagnerovy společnosti. K dispozici máme například několik tisíc osobních dotazníků, zprávy o činnosti vnitřní bezpečnosti této soukromé armády, korespondenci finančních manažerů Concordu, rozpisy služeb žoldáků, zprávy ze služebních cest, seznamy padlých a raněných a ledacos dalšího včetně Prigožinových diářových záznamů za posledních deset let – a tohle vše nám umožnilo doložit fakta a verifikovat slova těch, s nimiž jsme rozmlouvali (nebo je naopak vyvrátit jako nevěrohodná). Díky těmto spoustám údajů a také přečetným debatám s našimi zdroji, které měly s Wagnerovou společností v různých dobách co do činění (jména většiny z nich bohužel uvést nemůžeme, protože ještě dnes by v Rusku každému z nich hrozilo trestní stíhání), jsme – a v to pevně věříme – dokázali oddělit realitu od mýtu. Některé z textů jsme už zveřejnili v médiích, kde jsme dříve pracovali, ale jiné v knize uvádíme vůbec poprvé.

Na myšlenku napsat tuto knihu jsme připadli na sklonku podzimu 2021, když jsme seděli v jednom moskevském baru a přemítali o tom, že je čas na jistou bilanci několika let našeho života, která jsme věnovali zkoumání činnosti Jevgenije Prigožina a jeho žoldáků. O čtvrt roku později 24. únor 2022 zásadně změnil jak životy autorů této knihy, tak i zemi, ve které oba pracovali, a koneckonců i osud celé východní Evropy. Rozhodnutí

Vladimira Putina k velkému vojenskému vpádu na Ukrajinu vedlo k tomu, že se ve válce ocitly dvě velké evropské země, a to ve válce v Evropě nejkrvavější od konce druhé světové války. Ruská státní moc prakticky okamžitě přestala předstírat alespoň zdání spořádaného státu a bleskově schválila soubor zákonů, který de facto znamenal zákaz nezávislých médií. Nepodmíněný trest mohl novinář najednou vyfasovat už jen za to, že válce říká válka a o dění na frontě místo lží, které ve svých oficiálních souhrnech skoro denně šíří ministerstvo obrany, tento novinář zveřejňuje pravdivé zprávy.

Ilja Barabanov i Denis Korotkov najednou museli Rusko co nejrychleji opustit. To práci na knize značně prodloužilo – nehledě na to, že realita denně nabízela nové zvraty ústředního tématu. Nejprve jednou za pár měsíců, ale pak už každých pár týdnů jsme koncepci knihy měnili a nově promýšleli i její finále. A opravdu – čím bychom asi tak měli končit? Tím, jak Jevgenije Nužina, který se Wagnerovy armády zřekl, před televizní kamerou veřejně popravili kovářským perlíkem? Nebo tím, jak se Prigožinovy oddíly po dlouhé měsíce pokoušely dobýt městečko Bachmut bez ohledu na to, kolik lidských životů to bude stát? Anebo tím, jak tito žoldáci vytáhli nejdřív na Moskvu, ale pak se uchýlili do Běloruska?

Za tu dobu se Wagnerova soukromá vojenská společnost stihla stát jedním z nejzlověstnějších symbolů ruského vpádu na Ukrajinu a její zakladatel Prigožin zase jednou z jejích nejvýraznějších a nejznámějších tváří. Navíc je tu jeden zcela neuvěřitelný paradox. Na rozdíl od oficiální ruské propagandy začal Prigožin aspirovat na to, že právě on, a ne oficiální představitelé Putinova režimu, šíří pravdu o válce! Dokonce začal s veřejnými vystoupeními objíždět celé Rusko – až se zdálo, že jednoho krásného dne bude kandidovat v nějakých volbách.

To se nestalo, ale pokud život Jevgenije Prigožina a příběh Wagnerovy armády jakožto organizace skončily, důsledky jejich aktivit budeme pocítovat ještě dlouho. Prigožinovým přičiněním

se po celém Rusku na svobodu předčasně dostaly tisíce vrahů a násilníků, kteří už páchají nové zločiny a děsí jak své rodiny, tak i sousedy. Je docela dobře možné, že šílený tah s verbováním kriminálních významně ovlivní statistiky zločinnosti a v celé zemi klima ve společnosti. Po wagnerovcích se soukromé armády začaly v Rusku líhnout jako houby po dešti. Některé vznikají v lůně velkých korporací, jako je Gazprom, o vznik jiných se zasloužili vedoucí hodnostáři jednotlivých regionů.²⁹ V obou případech mohou podobné formace sehrát svou historickou úlohu – zejména v okamžiku, pokud by se zhroutil ruský stát. Mezitím už zkušený wagnerovští bojovníci, kteří prošli několika válkami a nic jiného neumějí, usilovně hledají nové uplatnění. Takových lidí je hodně a těžko říct, jak se jejich osudy budou utvářet dál. Třeba o nich ještě uslyšíme a vyloučeno není ani to, že právě tato kniha umožní alespoň o trochu lépe porozumět tomu, co jsou zač.

„Když tak mě radši zabijte, ale nebudu nic zamlčovat a poctivě řeknu: Rusko se ocitlo na pokraji katastrofy,“ prohlásil mimo jiné Prigožin, když kritizoval ruskou vojensko-byrokratickou mašinerii v jednom ze svých posledních interview před červnovou vzpourou.³⁰ „Pokud tyhle šroubky neseřídíme, letadlo se rozsype ve vzduchu.“ A tak to taky nakonec dopadlo, i když ve vzduchu se rozsypal docela jiný letoun.

KAPITOLA 1

PŘÍZRAK MIZÍ

Dne 23. května 2015 ujížděla po ukrajinské silnici z Alčevska do Luhanska kolona aut, ale do oblastního centra, které se stalo metropolí samozvané Luhanské lidové republiky, nakonec nedorazila. Nejdřív se pod jedním autem ozval výbuch a pak ho zasypala palba z kulometů a samopalů. Takhle zemřel Alexej Mozgovej, zakladatel brigády Přízrak a jeden z nejznámějších polních velitelů Donbasu. Společně s ním zahynuli jeho tiskový mluvčí, řidič, dva bodyguardi a dva náhodní civilisté v jiném voze.³¹

Bývalý sólista mužského pěveckého sboru z města Svatova Alexej Mozgovej, který s kytarou v ruce velmi rád zpíval své vlastní písně,³² pracoval až do února 2014 na vojenské správě.³³ Když se po anexi Krymu na jihovýchodě Ukrajiny objevily ruské oddíly a začala válka, podpořil separatisty, založil svou vlastní jednotku a zanedlouho nato obsadil dvě velká města Luhanské oblasti – Severodoněck a Lisičansk.³⁴ V jistém okamžiku to byla figura tak významná, že v Moskvě ho možná považovali za vážného uchazeče o roli nejvyššího velitele proruských sil v regionu. Na jaře 2014 Mozgovej dokonce navštívil Státní dumu a debatoval se šéfy dvou velkých frakcí – Žirinovského liberálními demokraty a Spravedlivým Ruskem.³⁵ V situaci, kdy Kreml veřejně nepřiznával svůj podíl na událostech ve východní části Ukrajiny a tvrdil, že všichni Rusové, kteří tam bojují, jsou dobrovolníci,³⁶

a ruská vládnoucí strana Jednotné Rusko se od událostí distancovala, směli se separatisty s povolením prezidentské kanceláře oficiálně sympatizovat jen předáci tzv. systémové opozice, tedy strany, které byly do parlamentu vpuštěny, i když formálně se s oficiálními stanovisky státní moci v mnoha nejrůznějších ohledech rozcházejí, ale ve skutečnosti je nikdy nekritizují.

V létě 2014 ukrajinská armáda přešla do protiútoků a Mozgovej se i se svým praporem stáhl do Alčevska, což je další město Luhanské oblasti s velkým hutním kombinátem. Tam začal bývalý náčelník vojenské správy vládnout jako feudál, který si pokynů, jež se mu snažili zasílat ze sídla vlády tzv. Luhanské lidové republiky, příliš nevšímal. Jednou Mozgovej kupříkladu nařídil konání „lidového soudu“ v Alčevsku: Dav, shromážděný na náměstí, hlasoval o tom, zda se dva muži provinili znásilněním třináctileté a patnáctileté dívky. Dav rozhodl, že jsou oba vinni, a tak byl jeden z nich popraven a druhý poslán do první linie.³⁷

Igora Plotnického, jehož Moskva nakonec postavila do čela Luhanské lidové republiky, Mozgovej nerespektoval, otevřeně ho kritizoval a podřizovat se mu nehodlal: „Za celou dobu existence vlády Luhanské lidové republiky se na místech, kde sídlí nějaké posádky mého, ale i jiných útvarů, její představitele nikdy nikdo neviděl,“ říkal Mozgovej a zdůrazňoval tak svou výlučnost a nezávislost.³⁸ „Dokud jsem tu já, je tu i stát.“ Odzbrojovat své oddíly se rozhodně nechystal a odmítal plnit i Minské dohody, na jejichž základě se ruská a ukrajinská strana dohodly na zastavení palby v Donbasu.³⁹ Bylo jasné, že někoho takového Putina byrokracie dlouho trpět nebude.

Dne 7. května 2015 proti němu podnikli první bombový atentát, který byl ovšem neúspěšný.⁴⁰ Zdařilý vražedný útok o dva a půl měsíce později se Luhansk pokoušel hodit na ukrajinskou stranu,⁴¹ ale mnohem pravděpodobněji jednoho z předních separatistických vůdců zabili wagnerovci⁴² – příslušníci poměrně malého oddílu, o němž tehdy nikdo nic určitějšího nevěděl.⁴³

„Poprvé jsem o Wagnerově soukromé vojenské společnosti slyšel nedaleko od Luhanska od kozáků v srpnu 2014,“ vzpomíná novinář Georgij Alexandrov (který tehdy pracoval v provládním listu *Argumenty a fakta*, ale později se přesunul do nezávislých médií a po začátku totální války na Ukrajině zemi opustil).⁴⁴ „Kozáci líčili jakési místní hrůzy – že prý wagnerovci jezdí v autech označených velkým W a všechny terorizují. Tehdy jsem ale naprosto nechápal, co jsou tihle lidé zač. V takových autech tu jezdil kdekdo a terorizovali se všichni navzájem, takže od jiných podobných spolků se tihle wagnerovci nijak nelišili.“⁴⁵

Dnes na začátky Wagnerovy soukromé vojenské společnosti příliš rádi nevzpomínají ani velitelé, ani řadoví příslušníci. Úkoly, které wagnerovci v té době plnili, se nelišily ničím mimořádným. Ani smrt Alexeje Mozgového nebyla pro tehdejší Donbas ničím neobvyklým. V těch letech se tam příliš samostatných proruských velitelů zabíjelo dost a dost – zejména těch, co se nedokázali nebo nechtěli začlenit do „vertikály moci“, již budovala Moskva.

LÉTO V DONBASU

Donbaský konflikt, který započal v roce 2014, ani v nejmenším nepřipomínal současnou Putinovu plnokrevnou válku, již ruský prezident rozpoutal osm let nato. Dnes armády obou zemí zabředly do vleklých pozičních bojů, připomínajících spíše bitvy první světové války než technologicky propracované střety 21. století. Ve čtrnáctém roce však byla situace na východoukrajinské frontě naprosto jiná.

Poté, co byl v Kyjevě svržen režim Viktora Janukovyče, ruská armáda organizovaně a téměř bez krveprolití anektovala Krym, kdežto vstup svých armád do jiných oblastí Ukrajiny Vladimir Putin riskovat nechtěl. Kreml se rozhodl⁴⁶ vsadit na „protesty zdola“ a doufal, že proruští aktivisté se v jihovýchodních oblastech Ukrajiny sami chopí moci a že všechna území od Charkova po Oděsu⁴⁷ poměrně bezbolestně připadnou Rusku.

Bývalý důstojník FSB Igor Strelkov, který společně se svým oddílem fakticky zahájil ozbrojenou fázi konfliktu, později vzpomínal,⁴⁸ že jisté síly v Moskvě mu na poslední chvíli doporučovaly, aby si tohle dobrodružství rozmyslel a rusko-ukrajinskou hranici nepřekračoval. On ale neposlechl a v dubnu 2014 jeho bojovníci obsadili Slavjansk⁴⁹ a nová kyjevská státní moc oznámila, že zahajuje protiteroristickou operaci vůči separatistům na východě země.

V tomto okamžiku byla ukrajinská armáda mnohem slabší než ta dnešní. Nelze vyloučit, že kdyby se Rusko k frontálnímu útoku rozhodlo už tehdy, poměrně rychle by se mu podařilo okupovat značnou část ukrajinského území. V prvních měsících tohoto střetu Luhanskou a Doněckou oblast zaplavila anarchie. Moc ve městech se den co den mohla ocitnout v jiných rukou, a když novinář vyrazil po stejné trase jako přednedávnem, neměl tušení, na čí hlídku narazí tentokrát – zda bude ukrajinská, separatistická nebo ji budou tvořit kozáci, kteří sem dorazili odněkud z Ruska.

Zatímco Igor Strelkov už spolehlivě sídlil v Slovjansku, v Doněcku ještě dosti dlouho fungovaly původní ukrajinské úřady, přestože sídla oblastní správy se zmocnili separatisté.⁵⁰ Jisté pokusy uchovat ukrajinskou kontrolu podnikal i nejbohatší muž v zemi Rinat Achmetov. Mezi Moskvou a Kyjevem probíhala složitá zákulisní jednání, na jejichž základě Rusko samozvaným republikám pomáhalo zbraněmi a vysíláním dobrovolníků, ale až do srpna 2014 se pravidelná armáda RF na konfliktu přímo nepodílela.

Jednou Ilju Barabanova a jeho kolegu v Doněcku zadrželi místní představitelé silových struktur s podezřením, že spolupracují s ukrajinskými úřady. Odvezli je na štáb s výhružným označením NKVD, ale když zjistili, že jde o novináře, pustili je. Jeden z ozbrojenců, představil se přezdívkou Joker, jim dokonce dal číslo svého mobilu a ujistil je, že zaručuje jejich bezpečnost ve městě. Jenže už nějakých 100 km od Doněcka se na Jokerovu

pomoc spoolehnot nemohli: tam skoro nic neznamenal ani jména tehdejších „oficiálních představitelů“ Doněcké lidové republiky Denise Pušilina či Alexandra Borodaje. Ve Slovjan-sku neplatila ani akreditace Doněcké republiky, tady povolení k novinářské práci každý musel dostat přímo od Igora Strelkova. V Horlivce všemu velel bývalý sovětský a ruský důstojník Igor Bezler, zvaný Běs.⁵¹ V Kramatorsku zase kozák Alexandr Možajev s přezdívkou Babaj – muž s efektním plnovousem a barvitým jazykem – s oblibou mluvil třeba o tom, že za všechny problémy Ukrajiny můžou „židáci ze zednářský lóže“.⁵² Když jsme jeli na schůzku s Možajevem a dopravní policie se nás pokusila zastavit, protože jsme přešli dvojitou plnou čáru, řidič okénkem křikl „spěcháme k Babajovi“ – a dopraváci jen zsalutovali.

V Luhanské oblasti byl chaos možná ještě větší než v Doněcké. Vláda zdejší „republiky“ kromě oblastního centra nekontrolovala nic. Všelijací kozáci atamani a polní velitelé měli často pod palcem i několik větších a velkých měst, nechávali si od místních podnikatelů platit daně, vydírali nebo se prostě zmocňovali nejslibnějších aktiv: přesně takhle si ve městě Antracit počínaly jednotky Kozácké lidové gardy v čele s atamanem Nikolajem Kozicynem.⁵³ Někdy to došlo tak daleko, že když tudy projížděli novináři z Doněcka do Alčevska, aby tam získali interview s Mozgovým, kozáci je na svém strážním stanovišti zastavili, a jakmile se dověděli, kam míří, hrdě prohlásili: „Tak to né, nejdřív padejte do Antracitu a natočte něco s naším Baťou – a pak si klidně jed'te k Mozgovýmu!“

Pro média měla tahle anarchie i své výhody. Práci nám umožňovala jak ukrajinská strana, tak i proruští separatisté. Když jsme ráno vyjžděli za další reportáží, mohli jsme klidně pětkrát až sedmkrát překročit frontu a podívat se do pozic nejruznějších ozbrojenců. Úplně bezpečné to sice nebylo, ale využít se to dalo. Běžnou praxí tehdy bylo shromáždit menší skupinku, kterou tvořili novinář z Moskvy, novinář z Kyjeva a k tomu někdo z evropských či amerických kolegů. Ti pak společně putovali

postaveními obou bojujících stran. Ukrajinským vojákům se v zájmu rychlejší kontroly dokladů ukazovaly ty západní a ukrajinské, separatistům zase ty ruské a taky akreditace vydané úřady v Doněcku a Luhansku.

V září 2014, nedlouho před podpisem Minských dohod, se stala například takováhle věc: Dopisovatelé včetně Iliji Barabanova zrovna pracovali v Mariupolu, který byl tehdy ještě pod kontrolou ukrajinských sil, a pravidelně zajížděli k ruské hranici sledovat pohyb ruských vojsk, jejichž přítomnost zde Moskva vytrvale popírala. Neformálním šéfem novinářského týmu byl velice zkušený válečný zpravodaj Orchan Džemal, který se ve své kariéře podíval do mnoha krizových oblastí. V roce 2011 utrpěl v povstaleckých pozicích na předměstí lybijského Tripolisu těžké zranění nohy. Po frontové linii se sice pohyboval křepce, ale o holi. Tomuto našemu novinářskému kolegovi pozorně naslouchali vojáci na obou stranách konfliktu.

Jednou se skupina ukrajinských výsadkářů z Kirovohradu⁵⁴ dostala do zajetí jednotek Doněcké lidové republiky daleko za frontou kousek od rusko-ukrajinské hranice. Velitel separatistů se nechtěl o zajatce starat, a tak ukrajinské straně navrhl, ať si své lidi převezme. V Kyjevě se obávali nějakého podrazu, a tak ukrajinský generální štáb nabídl roli prostředníka právě Džemalovi.

Novinářům navrhli, aby se vydali hluboko na území Doněcké republiky a zajatce doprovodili až na ukrajinskou stranu. Logika Ukrajinců byla jednoduchá, když si pro zajatce z Mariupolu přijdou ruští reportéři, separatisté jim nic neudělají a svůj slib dodrží.

Problém byl v logistice, ani jeden mariupolský taxikář nebyl za žádné peníze ochoten vydat se tak hluboko do separatistického území, protože vrátit se do zákazu vycházení bylo skoro nespílitelné a bylo docela možné, že se nevrátí vůbec. Pak se ale východisko najednou našlo. Představitelé kyjevského generálního štábu novinářům nabídli, aby si u praporu Azov, bránícímu

Mariupol, vzali červenou nivu, kterou vojáci dostali nedlouho předtím. Číslo to auto mělo neznámo proč francouzská. Barabanov s Džemalem a dvěma dalšími kolegy do vozu nasedli a vydali se za linii fronty.

Operace proběhla úspěšně – novináři dojeli až k hranici, kde už na ně čekali zajatci. Ukrajinská strana pro ně poslala autobus a všichni účastníci této události se co nejrychleji klidili ze separatistického území pryč. Když byli výsadkáři předáni nejbližší ukrajinské jednotce, ukázalo se, že niva má dvě proražené pneumatiky – s tím se až do Mariupolu dojet nedalo. Auto s novináři tak uvízlo v území nikoho, které nekontrolovala ani jedna strana. Naštěstí se ve městě našla odtahová služba, která byla ochotná auto odvézt.

Následující scéna byla jako z filmu: Uprostřed noci přijede z neutrálního pásma na ukrajinské strážní stanoviště před Mariupolem automobil odtahovky. Na něm červená niva s francouzskými poznávacími značkami a uvnitř sedí čtyři novináři z Ruska, kteří tvrdí, že se vracejí ze záchranné operace, během níž osvobodili zajaté ukrajinské výsadkáře. Hlídka na stanovišti nakonec dospěla k závěru, že má co do činění s nějakými šlepnými špióny a že případný výslech by byl k ničemu – a Barabanov a jeho kolegové se bez dalších problémů dostali do svých hotelových pokojů.

Anarchie v Doněcké a Luhanské republice v létě 2014 však zdaleka nevyužívali jen novináři. Ukrajinská armáda v tomto okamžiku ještě nebyla schopná na rostoucí hrozby odpovědět, a ta ruská do konfliktu také zatím neohodlala přímo zasahovat. A tak na sporném území spolu začaly válčit jakési podivné paramilitární slepence.

Jak na ukrajinské, tak na separatistické straně se jako houby po dešti vyrojily nejrůznější dobrovolnické prapory. Na straně Kyjeva bojovaly prapory jako Azov, Ajdar, Donbas, Dnipro, Tornado či Ukrajina – ale jejich seznam ani zdaleka není úplný. Na straně separatistických republik se zase objevily struktury jako

Východ, Úsvit, Kalmius, Opora, Přízrak či Sparta.⁵⁵ Právě v této situaci na sebe koncem léta v Luhanské republice upozornil i oddíl wagnerovců, ovšem zpočátku si této malé skupiny ozbrojenců, která bojovala o luhanské letiště, mezi všemi ostatními ozbrojenými spolky povšiml jen málokdo.⁵⁶

Takový galimatyáš však věčně trvat nemohl. Čím delší byla válka a čím stabilnější fronta, tím tvrdší podmínky se rodily na obou stranách, tím víc papírů a povolení bylo třeba získat, když jste se chtěli někam dostat či někam dojet, tím více vznikalo byrokratických překážek. Což je v podobných konfliktech běžná záležitost, a zdaleka se to netýká jen novinářů. Poté, co první měsíce vyloženého chaosu vedly k tomu, že nad územím Donbasu bylo sestřeleno civilní letadlo, Moskva začala na loajálních územích zavádět pořádek, ovšem činila tak cizíma rukama.

DOČIŠŤOVACÍ OPERACE

„Takže ti dnes proslulí wagnerovci se tam objevili už během vašeho působení v Donbasu?“

„Ano. V Luhansku.“

„A to oni zabili Mozgového i všechny ostatní?“

„Ano.“

Koncem desátých let se Ilja Barabanov setkal v Moskvě se Sergejem Dubinským: na začátku donbaského konfliktu byl známější spíš jako polní velitel s přezdívkou Mračoun a nějaký čas působil i jako zástupce Igora Strelkova – to když tento muž několik měsíců velel armádě Doněcké republiky.⁵⁷ Většina interview se nenatáčela, ale malý úryvek o tom, jak začínala Wagnerova soukromá vojenská společnost, už zveřejnit můžeme.

„Byli to takový pokusný králíci,“ pokračoval Dubinskij ve svém líčení prvního setkání s wagnerovci. „Nejdřív jich bylo asi třicet. Společně s kozáčkama je nasadili do útoku na luhanský letiště. Ale pak z nich udělali pořádný oddíl – nejdřív jich byly asi dvě stovky a pak tři.“